

CENTAR ZA SOCIJALNE INOVACIJE

Dr. Asim Pandžić

SISTEM INTEGRIRANE ZAŠTITE DJECE OD ZLOUPOTREBE PUTEM INTERNETA

prevencija, socijalna podrška i intervencija

SISTEM INTEGRIRANE ZAŠTITE DJECE OD
ZLOUPOTREBE PUTEM INTERNETA

Dr. Asim Pandžić

SISTEM INTEGRIRANE ZAŠTITE DJECE OD ZLOUPOTREBE PUTEM INTERNETA

prevencija, socijalna podrška i intervencija

Tuzla, 2015.

Izdavač:
Centar za socijalne inovacije

Autor:
Dr. sc. Asim Pandžić

Recenzenti:
Dr. sc. Vahid Kljajić, redovni profesor, emeritus
Dr. sc. Dževad Termiz, redovni profesor
Dr. sc. Nijaz Karić, vanredni profesor
Dr. sc. Elvis Vardo, docent

Lektura:
Bernes Aljukić

Štampa:
Copy Centre, Brčko Distrikt

Tiraž:
100 komada

Tuzla, 2015.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

343.62-053.2:004.738.5

PANDŽIĆ, Asim

Sistem integrirane zaštite djece od zloupotrebe
putem interneta : prevencija, socijalna podrška i
intervencija / Asim Pandžić. - Tuzla : Centar za
socijalne inovacije, 2015. - 317 str. : graf.
prikazi ; 24 cm

Bibliografija: str. 301-309.

ISBN 978-9926-8002-0-8

COBISS.BH-ID 21910790

Pisanje i štampanje ove publikacije omogućili su:

Copyright ©:

Udruženje „Centar za socijalne inovacije“

Sva prava pridržana. Nijedan dio ovoga izdanja ne smije se ni u cijelosti ni djelimično reproducirati, pohraniti ili prenositi u bilo kojem elektronskom obliku, mehaničkim fotokopiranjem, snimanjem ili drugačije, bez vlasnikova prethodnog dopuštenja.

*„Čovječanstvo duguje djetetu sve najbolje što može dati.“
Deklaracija o pravima djeteta*

Sadržaj

Predgovor

I POGLAVLJE

TEORIJSKE OSNOVE O INTERNETU I POJAVI ZLOUPOTREBA PUTEM INTERNETA

Osnovna teorijska znanja o Internetu	15
Teorijske osnove o funkciji Interneta	15
Internet – socijalizacijski faktor djece i maloljetnika	22
Kategorijalno-pojmovi sistem iz oblasti zloupotrebe djece putem Interneta	26
Internet kao novi socijalni rizik	37
Socijalni rizici	37
Rizici na Internetu	38
Rizici komunikacije djece s nepoznatim osobama	41
Rizici na socijalnim mrežama	44
Prijetnje privatnosti	44
Prijetnje mrežama i podacima	47
Prijetnje identitetu	48
Društvene prijetnje	49
Rizik ovisnosti o Internetu	50
Rizik virtuelnog identiteta kod djece	53
Zloupotreba djece putem Interneta	56
Zlostavljanje i nasilje nad djecom	56
Zlostavljanje i nasilje nad djecom putem Interneta	58
Posljedice internet zlostavljanja i nasilja	60
Seksualno zlostavljanje djece i dječija pornografija na Internetu	64
Znakovi zlostavljanja i nasilja kod djece	68
Međuvršnjačko nasilje	69
Međuvršnjačko nasilje putem Interneta	71
Sajber (cyber) maltretiranje	76
Razlika između sajber (cyber) maltretiranja i maltretiranja licem u lice	76
Prepoznavanje sajber (cyber) maltretiranja	77
Karakteristike i načini prepoznavanja nasilnika i žrtve internet nasilništva	77
Efekti i posljedice zlostavljanja i nasilja putem Interneta	81

II POGLAVLJE

INTEGRIRANI SISTEM DJEČIJE ZAŠTITE OD ZLOUPOTREBE PUTEM INTERNETA

Zakonodavno-pravni okvir zaštite djece od zloupotrebe putem Interneta	87
Međunarodni pravni okvir	87
Domaći pravni okvir	97
Krivično zakonodavstvo	97
Socijalno zakonodavstvo	99
Dodatni dokumenti	102
Osnovni principi zaštite djece od zloupotrebe putem Interneta	104
Integrirani pristup u zaštiti djece od zloupotrebe putem Interneta	109
Koncept integracije u zaštitu	109
Modeli i pristupi integraciji	111
Integracija u zaštiti djece od zloupotrebe putem Interneta	113
Mreža institucija u zaštiti djece od zloupotrebe putem Interneta	114
Prevenција zloupotrebe djece putem Interneta	117
Osnovna obilježja prevencije	117
Preventivni programi protiv zloupotrebe djece na Internetu	119
Prevenција u odgojno-obrazovnim ustanovama (školama)	121
Područja preventivnog djelovanja u školi	125
Strategija škole na prevenciji sajber (cyber) maltretiranja	129
Zadaci nastavnika u prevenciji	130
Prevenција u policijskim institucijama	131
Prevenција u organizacijama civilnog društva (NVO)	132
Prevenција zloupotrebe djece putem interneta u porodici	132
Uloga roditelja u prevenciji zloupotrebe djece putem Interneta	136
Uloga djece u prevenciji zlostavljanja i nasilja putem Interneta	145
Prevenција zloupotrebe djece na socijalnim mrežama	150
Prevenција zloupotrebe djece na chatu	151
Prevenција zloupotrebe djece na forumu	152
Prevenција zloupotrebe djece putem bloga	152
Upute za sigurno pohranjivanje (download) i igranje internet igara	154
Upute kako se zaštititi od neželjene elektronske pošte	156
Proces i intervencije zaštite djece od zloupotrebe putem Interneta	156
Prepoznavanje i otkrivanje zloupotrebe djeteta	157
Konsultacije u vezi sa zloupotrebom djeteta	159
Preliminarna procjena rizika	160
Dokumentiranje slučaja i okolnosti	161
Prijavljivanje sumnje/slučaja zloupotrebe djeteta	162

Detaljna procjena rizika, stanja i potreba djeteta i porodice.....	163
Planiranje i provođenje intervencije (mjera i usluga).....	168
Praćenje i evaluacija intervencija.....	170
Zaštita djece od zloupotrebe putem Interneta u institucijama sistema.....	170
Odgojno-obrazovne institucije (škole)	171
Stvaranje povoljne školske klime	172
Zadaci škole u slučaju zlostavljanja i nasilja	175
Nivoi i oblici zloupotrebe djece i odgojno-disciplinske mjere.....	177
Proces zaštite djece od zlostavljanja i/ili nasilja u školi	178
Uloge i odgovornosti u slučaju nasilja nad djecom u školi.....	181
Uloga nastavnika u zaštiti djece na Internetu	183
Podrška djetetu koje je žrtva internet zlostavljanja u školi	184
Institucije socijalne zaštite (centri za socijalni rad).....	186
Zadatak centra za socijalni rad u slučaju prijave nasilja	187
Postupanje centra za socijalni rad u slučaju nasilja	188
Proces zaštite djece od zlostavljanja i/ili nasilja u centru za socijalni rad	189
Specifične napomene za postupanje centra za socijalni rad.....	194
Policijske institucije	194
Zdravstvene ustanove	198
Pravosudne institucije.....	199
Ured Interpola	201
Ombudsmen za djecu.....	202
Organizacije civilnog društva (NVO)	204
Proces zaštite djece od zlostavljanja i/ili nasilja u NVO.....	205
Regulatorna agencija za komunikacije	207
Internet servis provajderi (provider) (ISP).....	208
Inhope mreža	210
Proces prijave i zaštite putem Inhope mreže.....	212
Porodica kao sistem socijalne podrške u zaštiti djece od zloupotrebe putem Interneta	215
Osnovna obilježja socijalne podrške	215
Zaštita djece od zloupotrebe putem Interneta u porodici.....	218
Zaštita djece putem cenzure na Internetu.....	222
Zaštita djece od krađe identiteta na Internetu.....	223
Zaštita djece na socijalnim mrežama	224
Zaštita djece na Fejsbuku (Facebook).....	225
Zaštita privatnost na socijalnim mrežama	227
Zaštita djece na blogu	228
Korištenje računara s obzirom na uzrast djeteta	230
Programi za sigurno pretraživanje internet sadržaja	235

Videoigre za djecu – da ili ne?.....	236
Obaveza prijavljivanja zloupotrebe djece	237
Upute za roditelje u slučaju da im je dijete žrtva internet nasilja.....	238

III POGLAVLJE

ISKUSTVA DRUGIH ZEMALJA U ZAŠTITI DJECE OD ZLOUPOTREBE NA INTERNETU

Zaštita djece od zloupotrebe putem Interneta u odabranim zemljama	241
Sjedinjene Američke Države.....	242
Njemačka	244
Italija.....	245
Španija.....	245
Slovenija.....	246
Hrvatska	246
Srbija	247
Crna Gora.....	247

IV POGLAVLJE

OSPOSOBLJAVANJE DJECE O ZAŠTITI NA INTERNETU

Edukacija djece o sigurnom korištenju Interneta.....	253
Radionica 1. Osnove Interneta.....	255
Radionica 2. Prednosti i nedostaci Interneta.....	261
Radionica 3. Identificiranje prihvatljivog internet sadržaja.....	265
Radionica 4. Rizici na društvenim mrežama.....	269
Radionica 5. Pozitivna komunikacija na Internetu.....	273
Radionica 6. Sigurno korištenje Interneta.....	279
Radionica 7. Bezbjednost na Internetu.....	282
Radionica 8. Sajber (cyber) maltretiranje.....	286
Radionica 10. Kroz maštu do sigurnog Interneta.....	297
Literatura.....	301
Indeks pojmova.....	310

Predgovor

Vrijeme u kojem živimo obilježeno je brzim tehnološkim napretkom, te dostupnošću različitih oblika zabave, edukacije i komunikacije. U takvom vremenu postalo je neophodno da dijete i porodica, kao i škola, te druge odgovorne institucije, djeluju uzajamno i da zajedno pronalaze načine da virtuelno okruženje postave u službu pravilnog odgoja, socijalizacije i obrazovanja djece, te kvalitetnog odnosa unutar različitih društvenih mreža. Današnje doba informatizacije dovelo je do toga da su mediji, posebno televizija, Internet i mobitel, postali jedan od najvažnijih faktora u socijalizaciji djece i mladih. Oni snažno utiču na društvena ponašanja, nezaobilazno su sredstvo u informiranju, formiranju, prenošenju vrijednosti, stvaranju vizije svijeta i života, oblikovanju životnih stilova i identiteta. Novi mediji nametnuli su se kao nova „društvena institucija“ u socijalizacijskom procesu.

O Internetu i savremenim informatičkim dostignućima posljednjih godina govori se sve više. Broj korisnika iz godine u godinu raste, a internetski sadržaji sve su bogatiji i raznolikiji. Sve je više novih stranica o različitim temama, a razvijaju se i mogućnosti komunikacije među korisnicima. Internet je dostupan i velikim i malim, kao i onima koji znaju mnogo, onima koji ne znaju gotovo ništa, onima koji imaju dobre, ali i onima koji imaju loše namjere. Neki autori koji proučavaju ovu pojavu, rođene iza '70-ih godina 20. stoljeća nazivaju net generacijom – prvom koja je rođena okružena računarima, Internetom i videoigrama. Internet postaje sve privlačniji djeci i mladima zbog niza mogućnosti koje pruža. No, pored toga što novo doba informatizacije ima mnoge prednosti, taj novi virtuelni svijet u kojem se kreću mnoga djeca i mlade osobe prepun je mnogih opasnosti. S jedne je strane informatizacija olakšala život

ljudima u brojnim segmentima, ali smo istovremeno postali mnogo izloženiji rizičnim sadržajima, opasnostima i zloupotrebama koje vrebaju u virtuelnom svijetu. Tačnije, postali smo mnogo lakša meta za cyber kriminalce.

Kao i u stvarnome svijetu, tako je i u virtuelnom potrebno poduzeti mnoge mjere predostrožnosti da bismo se zaštitili i ostali sigurni, te zaštitili našu djecu. To se posebno odnosi na roditelje koji, ipak, imaju najveću odgovornost, ali i na razne druge institucije koje se bave zaštitom djece, jer svjesni smo činjenice da danas skoro svako dijete koristi računar i ima pristup Internetu. Svi oni kojima je interes djeteta najvažniji cilj trebalo bi da pokažu interes, kako za ono što se djetetu dešava u realnom, tako i za ono što mu se dešava u virtuelnom svijetu. Najbolji način da zaštitite svoje dijete jeste edukacija s ciljem pružanja adekvatne socijalne pomoći i savjeta o tome kako bi trebalo ponašati se na Internetu. Kako bi naša djeca ipak bezbrižno plivala mutnim internetskim vodama, pripremili smo ovu knjigu s mnoštvom uputa i savjeta koje možete primijeniti prilikom edukacije djece o korištenju Interneta. Iz navedenog razloga, dužnost nam nalaže naučiti našu djecu kako razlikovati stvarni svijet od virtuelnog i kako pravilno koristiti Internet da bi se spriječile mnogobrojne opasnosti koje on sa sobom nosi.

Knjiga koji se nalazi pred Vama rezultat je naučno-istraživačkog rada, a namijenjena je akademskim radnicima, studentima i svim drugim profesionalcima koji rade sa djecom u oblasti odgojnog i socijalnog rada. Sadržaj knjige rezultat je analitičkog pristupa i istraživanja u realizaciji projekta „Sigurnost i zaštita djece na Internetu“ koji realizira Centar za socijalne inovacije, uz finansijsku podršku In fondacije BiH i Kinderpostzegelsa, Holandija. Nadamo se da će ova knjiga ispuniti svoju ulogu u području virtuelne osviještenosti i zaštite djece od zlostavljanja i nasilja na Internetu, te da će Vam ponuđene informacije biti od koristi. S obzirom na aktuelnost teme elektronskog zlostavljanja djece, nadamo se da će škole shvatiti svoju ulogu u odgoju djece i da će im knjiga poslužiti kao svojevrsni priručnik u radu sa djecom i njihovoj edukaciji za siguran boravak na Internetu.

Autor